

Conclusie

Matteüs' visie op *de ziel* is onverenigbaar met die van Paulus. Aangezien Matteüs en Paulus beiden aannemen dat Jezus na zijn kruisdood is opgestaan, is het begrijpelijk dat hun visie op zijn opstanding en wederkomst verschillen.

II De wederkomst van Jezus als geestelijk wezen of als mens

Jezus is uit de dood opgestaan. Daarin verschillen Matteüs en Paulus niet van mening. Zij verschillen evenmin over de tijd van zijn wederkomst. Dat zou nog gebeuren in hun generatie (Matteüs 10.23 en (1 Thessalonicenzen 4.13-18). Zij dachten wel anders over de manier waarop Jezus zou terugkomen. Als mens of als een geestelijk fenomeen? Jezus heeft voor zijn kruisdood voorspeld dat hij ook na zijn opstanding zal verschijnen als 'de zoon van de mens', *ho brios tou antbropon* (Matteüs 10.23). Hoe men deze uitdrukking ook interpreteert, Jezus ziet zich in het evangelie van Matteüs niet als een geestelijk wezen terugkomen – dus niet als een *pneuma soomatikon* zoals Paulus zou gaan verkondigen.

De volgelingen van Paulus zitten tot op de dag van vandaag te wachten op de wederkomst van een vergeestelijkte Jezus. Voor tijdgenoten van Matteüs die geloofden dat de ziel onsterfelijk is en kan plaats nemen in het lichaam van een ander mens was het aannemelijk dat Jezus als mens onder de naam van die andere mens in hun generatie is teruggekomen en opnieuw leiding heeft gegeven aan Petrus c.s. Aangezien we dankzij de brief aan de Galaten weten dat Petrus na de dood van Jezus onder invloed van Jakobus, de broer van Jezus stond (Galaten 1.19; 2.12), zullen er in die tijd mensen zijn geweest die de ziel van Jezus in zijn broer Jakobus hebben herkend. In dat geval is Jezus inderdaad in hun generatie teruggekomen. Dat wil zeggen dat Jezus voor hen onder de naam Jakobus de Messiaanse zoon van David *is gebleven* en dat de titel 'de zoon van de mens' ook betrekking heeft op hem.

De farizeeën hebben Jezus niet als de Messias aanvaard, laat staan Jakobus, zijn broer. Dat wil niet zeggen dat zij niet in een wederkomst van een gestorven leider hebben geloofd. Volgens de profeet Maleachi zou Elia terugkomen (Maleachi 4.5). Volgens rabbi Johanan ben Zakkai (ca. 30-90 A.D.) zou koning Hizkia terugkeren als de Messias. Beide opvattingen impliceren dat althans de zielen van Elia en Hizkia onsterfelijk zijn en dat zij als een mens op aarde werkzaam zullen zijn.

Conclusie

Jezus was na zijn wederkomst volgens Paulus een *pneuma soomatikon* in de hemel, maar volgens Matteüs was Jezus toen een *psuchè soomatikon* op aarde. Daarom verschillen Paulus en Matteüs van mening over de aard van zijn *koningschap*, *basileia*. Matteüs en de rabbi's verwachten een aardse koning. Maar zij verschillen van mening over de wijze waarop de Messiaanse koning zijn koningschap uitoefent.

III Koningschap en koninkrijk der hemelen (*basileia toon ouranoon*)

Matteüs heeft een voorkeur voor het begrip 'koningschap der hemelen', *basileia toon ouranoon*. Dit is een Griekse term die dubbelzinnig is. *Basileia* staat in het Grieks voor koningschap, heerschappij en voor koninkrijk. *Ouranos*, hemel (enkv.), staat in de Septuaginta (voortaan LXX) voor God.⁶ *Basileia* kan dus koningschap van God en koninkrijk van God betekenen. Maar Matteüs prefereert een meervoud: het *basileia toon ouranoon*, hemelen. Hoeveel hemelen precies? Volgens Paulus was 'iemand in Christus' op zeker moment weggevoerd naar de derde hemel, het paradijs (2 Korintiërs 12.2). Volgens Mozes zijn er maar twee hemelen. Hij maakt onderscheid tussen de hemel (*ouranos*) en 'de hemel van de hemel' (*ouranos tou ouranou*). 'Ziet, van de HEER, van jullie God, is de hemel *en* de hemel van de hemel, [dat is] de aarde (gè), en al wat daarin is (Deuteronomium 10.14 LXX). Volgens deze tekst bestaan er slechts twee hemelen: een hemelse provincie en een aardse provincie. In beide provincies - de twee hemelen - oefent God Zijn koningschap, *basileia* uit volgens Zijn Wet, oftewel de Tora. Maar alleen in de aardse provincie doet een koning dat namens God. Met andere woorden, het koninkrijk der hemelen is op aarde daar, waar een koning regeert met de Tora als grondwet. Volgens Matteüs is Jezus zo'n koning. Matteüs vergelijkt in zijn gelijkenissen het *basileia* daarom meestal met een mens. Dat is voor mij een reden geweest om *basileia toon ouranoon* te vertalen als het koningschap van het (altijd aardse) koninkrijk der hemelen. Om verwarring met koningschap te voorkomen geef ik alleen het koninkrijk der hemelen in dit boek aan als het KdH.⁷

Basileia in de zin van koningschap is de wijze waarop een koning met zijn ministers (Latijn voor knechten) zijn heerschappij uitoefent over zijn volk, de bewoners van zijn koninkrijk. Baseert een koning zijn koningschap op Gods Wet, dan is de aardse hemel, de tweede hemel, gelijk aan de eerste hemel. Gods Wil geschiedt dan zowel in de hemel als op de aarde. Dan is een van de gebeden in het *Onze Vader* een feit.

Paulus heeft niets met een koninkrijk der hemelen. Dat is immers alleen daar, waar de Tora wordt geleerd, gehandhaafd en nageleefd. Paulus leert zijn volgelingen juist dat de komst van Jezus de Tora, die sinds Mozes geldt, ongeldig heeft gemaakt (Galaten 3.19-20). Er is dus geen Wet in wat hij noemt het *basileia tou Christou kai theou* het koninkrijk van Christus en God, en elders als het *basileia tou kuriou tèn epouranion*, het hemelse koninkrijk van de HEER (1 Korintiërs 1.18-25; Efeziërs 5.5; 2 Timoteüs 4.18).⁸

⁶ Zie leeswijzer. In de Hebreeuwse versie (HB) is hemelen (שָׁמַיִם, *sjamiem*, een mv. van hemel) een synoniem van YHWH, HEER, oftewel God. YHWH wordt in de HB eveneens geschreven als mv. אֱלֹהִים, *elohiem*. De meervoudsvorm is een stijlfiguur die de grootsheid van het enkelvoud tot uitdrukking brengt.

⁷ Zie voor een overzicht van verwarring rond het begrip *basileia* - koningschap of koninkrijk bijvoorbeeld Norman Perrin.

⁸ Zie leeswijzer voor mijn voorkeur van HEER in plaats van Heer.

Conclusie

Met zijn voorkeur voor het begrip *basileia tou ouranoou* heeft Matteüs het Paulinisch perspectief op het kruis en de hemel vervangen door het Mozaïsch perspectief op de Tora en de aarde.

Dit verschil in perspectief maakt dat Matteüs het begrip, *eu-aggelion*, dat goed nieuws betekent, anders invult dan Paulus. Matteüs verbindt het koningschap der hemelen namelijk met berouw (*metanoia*), niet met geloof (*pistis*). Dat blijkt in de oproep van Johannes de Doper, die Jezus heeft overgenomen: 'Hebt berouw, want het koningschap der hemelen is nabij' (Matteüs 3.2; 4.17). Dat was toen goed nieuws voor het volk. Hun leiders moesten berouw krijgen over hun wanbeleid. Het goede nieuws had echter een keerzijde. Indien berouw zou uitblijven zou Jeruzalem worden verwoest. Het was al eens gebeurd. Het evangelie, het goede nieuws dat Jezus in navolging van Johannes is gaan verspreiden, is dus geconditioneerd. Er hangt een prijskaartje aan. De prijs: berouw krijgen over het niet naleven van de Tora.

IV Verzoening door berouw versus geloof in de verzoeningsleer

Volgens Marcus, Matteüs en Lukas stond Jezus met zijn oproep tot berouw in de traditie van Johannes de Doper. Bovendien heeft Jezus na zijn opstanding de doop gehandhaafd – althans volgens Matteüs. 'Onderwijst alle volken wat ik jullie geleerd heb en doopt hen' (Matteüs 28.19). Geen doop en vergeving zonder berouw over het niet naleven van de geboden in de Tora. Dat moesten Petrus c.s. rondbazuinen in een tijd dat Paulus deze leus begon te bestrijden met een andere leus: Geen verzoening zonder geloof in het kruis – het symbool dat God zich verzoend heeft met mensen die geloven dat de dood van Jezus daartoe gediend heeft. Paulus heeft dan ook nimmer opgeroepen tot berouw, *metanoia*, over wat dan ook. Van de doop als bewijs van vergeving moest hij dan ook niets hebben (1 Korintiërs 1.17).

Conclusie

Matteüs heeft met *metanoia* en *baptisma* – de twee door Jezus vereiste voorwaarden tot verzoening – *het geloof in zijn kruisdood* als enig middel tot verzoening tot een holle klank gemaakt. Aangezien Paulus dit *geloof* in een eschatologisch perspectief plaatst, zet Matteüs met *berouw en doop* een streep door het soort eindtijd denken waartoe het evangelie van Paulus aanleiding heeft gegeven.

V De voltooiing van een tijdperk versus eindtijd denken

Matteüs schrijft als enige van de evangelisten dat Jezus na zijn wederkomst samen met (*meta*) Petrus c.s. is geweest tot de *sunteleia tou aionos*, de voltooiing van het tijdperk (Matteüs 28, slot). Dat is niet de omschrijving van een eindtijd (*eschatos*).⁹

⁹ Men kan Matteüs niet van eschatologisch denken betichten. Hij kiest *eschatos* zeven keer: zes keer als telwoord (laatste) en een keer als het einde van een persoon met een onreine geest (Matteüs 12.45 tegenover 5.26, 19.30, 20.8,12,14,16). Hij gebruikt voor het einde van een tijdperk, termijn of groeiproces het woord *telos* (Matteüs 10.22; 24.6,13,14 en 26.28); *telos*,